

ადამიანის უფლებათა სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მონიტორინგი

ამოცანა 4.5.1

ამოცანა 4.5.1. მსჯავრდებულთა კლასიფიკაციის, შემთხვევის მართვის, რისკებისა და საჭიროებების შეფასების გზით სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური დაგეგმვის, რეკლასიფიკაციისა და გარდამავალი მენეჯმენტის (გათავისუფლების მზადების პროცესი და რეფერალის მექანიზმი) მეთოდოლოგიის სრულყოფა

ამოცანის შესრულების პროგრესი: 30%

ინდიკატორი: ყველა მსჯავრდებულის საშიშროების რისკი განსაზღვრულია და განთავსებულია შესაბამის დაწესებულებაში;

ქცევაზე დაფუძნებული რისკის შეფასების ინსტრუმენტში შეტანილია ცვლილებები რომელიც ეფუძნება კლასიფიკაციის/საშიშროების შეფასების ინსტრუმენტი ობიექტურ, ქულათა დაჯამების სისტემას;

შეფასებულია პილოტირების შედეგები და რეკომენდაციები გათვალისწინებულია იმპლემენტაციის პროცესში;

შეფასება:

საანგარიშო პერიოდში მოქმედი რისკის შეფასების სისტემა კვლავ არადაამაკმაყოფილებლად იქნა შეფასებული როგორც ევროპის საბჭოს წამების პრევენციის კომიტეტის (CPT), ისე საქართველოს სახალხო დამცველის პრევენციის ეროვნული მექანიზმის მიერ. პრობლემები და გამოწვევები კვლავ უცვლელია - პენიტენციური დაწესებულების უსაფრთხოების სამსახურს კვლავ გადამწყვეტი სიტყვა აქვს რისკის განსაზღვრის პროცედურაში, ხოლო ფსიქოლოგებისა და სოცმუშაკების მონაწილეობა, CPT-ის შეფასებით, კვლავ ნომინალურია. საქართველოს სახალხო დამცველის შეფასებით, პრობლემურია რისკების შეფასების შედეგად დახურულ დაწესებულებებში გადაყვანილთა რაოდენობა იმის გათვალისწინებით, რომ სისტემას არ გააჩნია რისკის შემცირების ხელშემწყობი პირობები, მსჯავრდებულებს არ აქვთ ინფორმაცია პროცესის მიმდინარეობისა და შეფასების კრიტერიუმების თაობაზე, რაც შეუძლებელს ხდის სამართლებრივი დაცვის მექანიზმების გამოყენებას.

რაც შეეხება რისკებისა და საჭიროებების შეფასებას და მათზე დაყრდნობით მსჯავრდებულთათვის სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმების შემუშავებას, აღნიშნული მექანიზმის შემოღება, თავისთავად, წინგადადგმული ნაბიჯია, თუმცა როგორც წამების პრევენციის კომიტეტის, ისე სახალხო დამცველის შეფასებით, მისი პრაქტიკაში გამოყენება ჯერ კიდევ სერიოზული ხარვეზებით ხდება - კვლავ არ არის უზრუნველყოფილი მსჯავრდებულის ჩართვა აღნიშნულ პროცესში, რაც თავისთავად მიაჩნია, რომ განსაზღვრული რისკები და საჭიროებები ნაკლებად უპასუხებს კონკრეტული მსჯავრდებულის მოთხოვნილებებს, ასევე, ინდივიდუალური გეგმები ამ ეტაპზე ძირითადად ქალი და არასრულწლოვანი მსჯავრდებულებისთვის არსებობს, ხოლო მამაკაც მსჯავრდებულთათვის მათი შედგენა მომავალში არის დაგეგმილი.

დადებითად აღსანიშნავია ევროკავშირის პენიტენციური და პრობაციის სისტემების მხარდაჭერის პროექტის - EU4Justice აქტიური ჩართულობა რისკებისა და საჭიროებების განახლებული მექანიზმის შემუშავებაში.

საანგარიშო პერიოდის დასრულების შემდგომ, საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2020 წლის 12 მარტის N502 ბრძანებით, დამტკიცდა სრულწლოვან მსჯავრდებულთა და ყოფილ პატიმართა რესოციალიზაციისა და რეაბილიტაციის მიზნით რისკისა და საჭიროებების

შეფასების, აგრეთვე, ინდივიდუალური გეგმის მომზადების, განხორციელებისა და მონიტორინგის წესი (შემთხვევის მართვის წესი), რომელიც საკმაოდ დეტალურია და პრაქტიკაში ადეკვატური დანერგვის შემთხვევაში შესაძლოა, მნიშვნელოვანი წინგადადგმული ნაბიჯი აღმოჩნდეს მსჯავრდებულთა რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის მიდგომების გაუმჯობესების თვალსაზრისით.

აქტივობა 4.5.1.1. მულტიდისციპლინური გუნდის მიერ რისკის შეფასება და მსჯავრდებულთა შესაბამის დაწესებულებაში განთავსების შესახებ საკითხის პერიოდული გადახედვა, სხვადასხვა მიზნობრივი ჯგუფების პრიორიტეტულობის გათვალისწინებით მსჯავრდებულთა სრული პოპულაციის დასაფარად

პასუხისმგებელი უწყება:

- სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტრო

ინდიკატორი:

ყველა მსჯავრდებულის საშიშროების რისკი განსაზღვრულია და განთავსებულია შესაბამის დაწესებულებაში;

ქცევაზე დაფუძნებული რისკის შეფასების ინსტრუმენტში შეტანილია ცვლილებები რომელიც ეფუძნება კლასიფიკაციის/საშიშროების შეფასების ინსტრუმენტი ობიექტურ, ქულათა დაჯამების სისტემას;

შეფასებულია პილოტირების შედეგები და რეკომენდაციები გათვალისწინებულია იმპლემენტაციის პროცესში;

სტატუსი: ნახევარზე ნაკლები შესრულებულია

აქტივობის შესრულების პროგრესი: 30%

დაწყების თარიღი: 2018-01-01

ბოლო ვადა: 2020-12-31

შეფასება

ადამიანის უფლებათა დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მონიტორინგის 2019 წლის ანგარიშის მიხედვით „2019 წლის 8 მაისს, საქართველოს იუსტიციის მინისტრმა დაამტკიცა №395 ბრძანება „მსჯავრდებულის რისკის სახეების, რისკის შეფასების კრიტერიუმების, რისკის შეფასებისა და გადაფასების წესის, მსჯავრდებულის იმავე ან სხვა ტიპის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში გადაყვანის წესისა და პირობების, აგრეთვე მსჯავრდებულის საშიშროების რისკების შეფასების გუნდის საქმიანობისა და უფლებამოსილების განსაზღვრის წესის შესახებ“, რომელიც განსაზღვრავს მსჯავრდებულთა საშიშროების რისკის შეფასება/გადაფასების პროცედურებსა და კრიტერიუმებს. აღნიშნული ბრძანების დამტკიცების შემდგომ მიმდინარეობდა მონაცემთა პირველადი დამუშავების ჯგუფისა და მსჯავრდებულის საშიშროების რისკების შეფასების გუნდის ფორმირების პროცედურები, რომლებიც დასრულდა 2019 წლის 22 მაისს, რის შემდგომაც განახლდა და

უწყვეტ რეჟიმში მიმდინარეობს მსჯავრდებულთა მიმართ საშიშროების რისკების შეფასებისა და გადაფასების პროცესი. 2019 წლის განმავლობაში საშიშროების რისკი შეუფასდა 2530 მსჯავრდებულს (პირველადი შეფასება). აქედან 149 მსჯავრდებულს დაუდგინდა - დაბალი რისკის სახე, 2096 მსჯავრდებულს - საშუალო რისკის სახე, 257 მსჯავრდებულს - მომეტებული რისკის სახე და 28 მსჯავრდებულს - მაღალი რისკის სახე; თითოეული მსჯავრდებული, რომელთაც შეუფასდა საშიშროების რისკი, განთავსდა რისკის შესაბამის პენიტენციურ დაწესებულებებში.¹⁹

საქართველოს სახალხო დამცველის პრევენციის ეროვნული მექანიზმი, 2018 წლის ანგარიშში, პენიტენციური სისტემის მნიშვნელოვან გამოწვევად მიიჩნევს მსჯავრდებულთა რისკების შეფასების სისტემას. „პრობლემურია მსჯავრდებულთა რისკების გადაფასებისა და ნახევრად ღია დაწესებულებიდან დახურულ დაწესებულებაში გადაყვანის პრაქტიკა; რისკების შეფასების პროცესში მსჯავრდებულთა სამართლებრივი დაცვის გარანტიებისა და პენიტენციურ სისტემაში მსჯავრდებულთა რისკების შემცირების ხელშემწყობი მიდგომის არარსებობა. რისკების შეფასების პროცესში მსჯავრდებულთა სამართლებრივი დაცვის გარანტიების კონტექსტში პრობლემას ქმნის ის გარემოება, რომ საქართველოს კანონმდებლობა პენიტენციურ დაწესებულებებს არ ავალდებულებს, დაწესებულებაში მოთავსებისას მოახდინონ პატიმრის რისკების შეფასების სისტემის შესახებ ინფორმირება. გარდა ამისა, მსჯავრდებულების ინფორმირებულობა იმის შესახებ, თუ კონკრეტულად როგორი ქცევა და რა ქმედებები აისახება დადებითად ან უარყოფითად რისკის განსაზღვრის შესახებ გადაწყვეტილებაზე.“²⁰

ამავე პრობლემებზე საუბრობს სახალხო დამცველის პრევენციის ეროვნული მექანიზმი 2019 წლის ანგარიშში საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მიმართ გაცემული ერთი რეკომენდაცია შეეხებოდა მსჯავრდებულთა რისკების შეფასებასა და კლასიფიკაციას. კერძოდ, სპეციალური პრევენციული ჯგუფის შეფასებით რისკების შეფასების წესში შემდეგი ცვლილებების შეტანა იქნა მიზანშეწონილი: პენიტენციური დაწესებულებების მხრიდან, რისკების შეფასების კრიტერიუმებისა და პროცედურების შესახებ, მსჯავრდებულთა ინფორმირების ვალდებულების განსაზღვრა, დაწესებულებაში შესახლებისას და უშუალოდ რისკის შეფასების პროცესის დაწყებისას; მსჯავრდებულის უფლების განსაზღვრა, რისკის შეფასების პროცესში წარადგინოს საკუთარი პოზიცია და მოსაზრება იმ გარემოებებზე, რომელთა საფუძველზეც ხდება მათი რისკების განსაზღვრა. ასევე, საშიშროების მაღალი რისკის მსჯავრდებულების რისკის გადაფასების ვალდებულების განსაზღვრას არანაკლებ 6 თვეში ერთხელ. აღნიშნული რეკომენდაცია გაზიარებულ იქნა საქართველოს პარლამენტის მიერ და ასახულია საქართველოს პარლამენტის დადგენილებაში. გაცემული რეკომენდაცია არ შესრულებულა.

ევროსაბჭოს წამების პრევენციის კომიტეტი ასევე ეხმაურება მაღალი რისკის მსჯავრდებულთათვის განსაზღვრული რეჟიმის არაადეკვატურ სიმკაცრეს, რომელიც პრაქტიკულად გამორიცხავს მომავალში რისკის შემცირებას და შესაბამისად, ნეგატიურად აისახება მსჯავრდებულის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის პროცესზე და რეკომენდაციით მიმართავს საქართველოს ხელისუფლებას, რომ „სასწრაფოდ გადაიხედოს „მაღალი რისკის“ კონცეფცია და მიდგომები, იმისათვის, რომ ნებისმიერი შეზღუდვა (ურთიერთობები, პირადულობა და გარესამყაროსთან კონტაქტი) დაწესდება პატიმრის მიმართ მხოლოდ უტყუარი და ხშირად გადახედილი (სულ მცირე ყოველ 6 თვეში) ინდივიდუალური რისკისა და საჭიროებების შეფასებაზე დაყრდნობით“.²¹

¹⁹ ადამიანის უფლებათა სამდივნოს ადამიანის უფლებათა დაცვის სამთავრობო სამოქმედო გეგმის მონიტორინგის 2019 წლის ანგარიში, გვ.59-60

^[2] საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ, 2018 წელი, გვ. 51

^[3] წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კომიტეტის (CPT) ანგარიში საქართველოს მთავრობას საქართველოში 2018 წლის 10-21 სექტემბრის ვიზიტის შესახებ, სტრასბურგი, 10 მაისი 2019 წელი, პარ. 48

აქტივობა 4.5.1.2. მულტიდისციპლინური გუნდის მიერ საშიშროების რისკის შეფასება და მსჯავრდებულთა შესაბამის დაწესებულებაში განთავსების შესახებ საკითხის პერიოდული გადახედვა

პასუხისმგებელი უწყება:

- სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტრო

ინდიკატორი:

ყველა მსჯავრდებულის საშიშროების რისკი განსაზღვრულია და განთავსებულია შესაბამის დაწესებულებაში;

ქცევაზე დაფუძნებული რისკის შეფასების ინსტრუმენტში შეტანილია ცვლილებები რომელიც ეფუძნება კლასიფიკაციის/საშიშროების შეფასების ინსტრუმენტი ობიექტურ, ქულათა დაჯამების სისტემას;

შეფასებულია პილოტირების შედეგები და რეკომენდაციები გათვალისწინებულია იმპლემენტაციის პროცესში;

სტატუსი: ნახევარზე ნაკლები შესრულებულია

აქტივობის შესრულების პროგრესი: 30%

დაწყების თარიღი: 2018-01-01

ბოლო ვადა: 2020-12-31

შეფასება

საშიშროების რისკის შეფასების სისტემა საანგარიშო პერიოდში არ გადახედილა. საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2019 წლის 8 მაისის N395 ბრძანებით დამტკიცდა „მსჯავრდებულის რისკის სახეების, რისკის შეფასების კრიტერიუმების, რისკის შეფასებისა და გადაფასების, მსჯავრდებულის იმავე ან სხვა ტიპის თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებაში გადაყვანის, გადაყვანის პირობების, აგრეთვე მსჯავრდებულის საშიშროების რისკების შეფასების გუნდის საქმიანობისა და უფლებამოსილების განსაზღვრის წესი“. თუმცა აღნიშნული რედაქცია კვლავ არ გვთავაზობს ახალ მიდგომებს მსჯავრდებულთა რისკის შეფასების თვალსაზრისით. ის პრობლემები, რაც საანგარიშო პერიოდში არსებობდა (იხ. საქმიანობა 4.5.1.1-ის შესრულების შეფასება), ახალი ბრძანების ამოქმედებით ვერ მოგვარდება.

აქტივობა 4.5.1.3. N16, N5 და N17 პენიტენციურ დაწესებულებებში შემთხვევის მართვის თანამედროვე მეთოდით მუშაობა და რისკებისა და საჭიროებების შეფასების ინსტრუმენტის პილოტირება და დანერგვა

პასუხისმგებელი უწყება:

- სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის სამინისტრო

ინდიკატორი:

ყველა მსჯავრდებულის საშიშროების რისკი განსაზღვრულია და განთავსებულია შესაბამის დაწესებულებაში;

ქცევაზე დაფუძნებული რისკის შეფასების ინსტრუმენტში შეტანილია ცვლილებები რომელიც ეფუძნება კლასიფიკაციის/საშიშროების შეფასების ინსტრუმენტი ობიექტურ, ქულათა დაჯამების სისტემას;

შეფასებულია პილოტირების შედეგები და რეკომენდაციები გათვალისწინებულია იმპლემენტაციის პროცესში;

სტატუსი: ნახევარზე ნაკლები შესრულებულია

აქტივობის შესრულების პროგრესი: 30%

დაწყების თარიღი: 2018-01-01

ბოლო ვადა: 2020-12-31

შეფასება

ევროსაბჭოს წამების პრევენციის კომიტეტი, 2018 წლის ვიზიტის ანგარიშში, პოზიტიურ სამართლებრივ განვითარებად მიიჩნევს რისკების ინდივიდუალურად შეფასების (ყველა პატიმრისთვის) და სასჯელის ინდივიდუალური გეგმის (მისტილი პატიმრებისთვის) დანერგვას სასჯელაღსრულების სისტემაში; თუმცა, იქვე აღნიშნავს, რომ: „სამწუხაროდ, ორივე ინსტრუმენტი შორს დგას (სათანადოდ) პრაქტიკაში განხორციელებისგან. მიუხედავად იმისა, რომ თითქმის ყველა პატიმარს ჩაუტარდა რისკის პირველადი შეფასება, დაწესებულებების ვიზიტის შედეგად ნათელი იყო, რომ არცერთმა პატიმარმა არ იცოდა ამის შესახებ და არანაირი გზით არ ყოფილან ამ პროცესში ჩართულნი (არ გამართულა სხდომა/მოსმენა, პატიმრებს არ მიუღიათ წერილობით ინფორმაცია რისკის შეფასების შედეგების და გასაჩივრების პროცედურების თაობაზე). მეტიც, მიუხედავად იმისა, რომ პროცედურა ითვალისწინებს მულტი-დისციპლინური ჯგუფის (ოპერატიული, უსაფრთხოება, სამედიცინო, ფსიქოლოგიური, სოციალური) ჩართულობას, პრაქტიკაში მხოლოდ უსაფრთხოების სამსახურს ენიჭება გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილება, რომელიც ხშირ შემთხვევაში უგულებელყოფს სხვა პროფესიონალების დასკვნებს, და ვისი რეკომენდაციებიც, რომელიც საიდუმლოდ ითვლება (და ამ მიზეზით არ ხდება მათი გასაჭარობა შეფასების პროცესში მონაწილეებისთვის, ადვოკატების და პატიმრების ჩათვლით) უმეტესწილად უპირობოდ სრულდება ციხის ადმინისტრაციის მიერ. შეიქმნა შთაბეჭდილება, რომ პროცედურა ფორმალურად მიმდინარეობს და სოციალური მუშაკის, ფსიქოლოგის და ექიმების გუნდის მიერ გაწეული სამუშაო დროის ფუჭად ხარჯვაა. დელეგაციის მიერ გამოკითხული პატიმრების უდიდესი ნაწილისთვის არაფერი შეცვლილა

რისკის შეფასების ახალი პროცედურის შედეგად (განსაკუთრებით მათთვის, რომლებსაც „მაღალი რისკის“ კლასიფიკაცია მიენიჭათ და ამის გამო განესაზღვრათ ძალიან მკაცრი რეჟიმი, რომელიც სამართლო საკანში მოთავსებას უტოლდება)¹¹.

რაც შეეხება სასჯელის ინდივიდუალურ გეგმას, კომიტეტი აღნიშნავს, რომ მისტილი პატიმრების უმრავლესობისთვის ჯერ კიდევ არ იყო შედგენილი. თუმცა, ყველა ქალ და არასრულწლოვან მსჯავრდებულს ჰქონდა ინდივიდუალური გეგმა (N11 დაწესებულებაში პირადად გაეცნენ გეგმას და მართლაც დეტალურად და ინდივიდუალურად იყო განხილული). კომიტეტს ეცნობა, რომ მამაკაცი მსჯავრდებულებისთვისაც უახლოეს მომავალში შედგებოდა ინდივიდუალური გეგმები.

იქვე კომიტეტი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, რომ სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვის პროცესში ჩართონ მსჯავრდებულები, რათა თავადაც გაეცნონ გეგმებს და მაქიმალურად იქნას უზრუნველყოფილი მათი მონაწილეობა გეგმის განხორციელებაში და სოციალური რეაბილიტაციის პროცესში.

ევროკავშირის პენიტენციური და პრობაციის სისტემების მხარდაჭერის პროექტის EU4Justice აქტიური მხარდაჭერით, ევროკავშირის მიერ მოწვეული ექსპერტის, დენი კლარკის მონაწილეობით, საანგარიშო პერიოდში განახლდა რისკებისა და საჭიროებების მეთოდოლოგია. თავდაპირველ სისტემაში არსებულ თვისობრივ მაჩვენებლს დაემატა რაოდენობრივი მაჩვენებლებიც და შეიქმნა ალგორითმი, რომლითაც იზომება რისკი თუ რამდენად შეიძლება პირმა ჩაიდინოს რეციდივი რამხელა ზიანი შეიძლება მოუტანოს საზოგადოებას. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, შემუშავების პროცესშია სპეციფიკური ინსტრუმენტი არასრულწლოვნებისთვის.

განახლებული მეთოდოლოგიის თანახმად, რისკებსა და საჭიროებებს აფასებს მულტიდისციპლინური გუნდი, რომელიც შედგება სოციალური მუშაკის და უსაფრთხოების თანამშრომლისგან და რომელშიც საჭიროებისამებრ ერთვება ფსიქოლოგი და ექიმი.

შექმნილია სკრინინგ ინსტრუმენტი, რომლის მეშვეობითაც მსჯავრდებულის პირველი შემოსვლისას დაწესებულებაში სოციალური მუშაკი აკეთებს ზიანის რისკის შეფასებას (მაღალი, საშუალო, მაღალი რისკი). პარალელურად დაწესებულების სპეციალური აღრიცხვის განყოფილება აფასებს სტატიკურ ასპექტებს (ჩადენილი დანაშაული, კრიმინალური წარსული, დაჯგუფებების წევრობა და ა.შ.). ამ ორი შეფასების შეჯერების შედეგად დგინდება მსჯავრდებულის რისკის ჯგუფი. მეთოდოლოგიის მიზანია, სისტემას მისცეს საშუალება, დაგეგმოს კონკრეტული ღონისძიებები განსაზღვრული რისკების პრევენციისთვის.

განახლებული მეთოდოლოგიით მუშაობაში საანგარიშო პერიოდში გადამზადდა N2, N5, N8, N11, N16, N17 დაწესებულებების მულტიდისციპლინური გუნდები.

ადამიანის უფლებათა სამდივნოს 2019 წლის ანგარიშის თანახმად, „2019 წლის სექტემბერში N5 და N16 დაწესებულებებში დაიწყო შემთხვევის მართვის და განახლებული შეფასების ინსტრუმენტების დანერგვა (პილოტირების შემდგომი ეტაპი). N17 პენიტენციურ დაწესებულებაში 2019 წლის ნოემბრის თვეში დაიწყო განახლებული რისკისა და საჭიროებების ინსტრუმენტის პილოტირება მსჯავრდებულებთან, რომელთაც კალენდარულ გათავისუფლებამდე დარჩენილი აქვთ არაუმეტეს 2 წელი და არანაკლებ 6 თვე. პილოტირების პროცესი ითვალისწინებს პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლების ადგილობრივი საბჭოსთვის წარსადგენი მსჯავრდებულის დახასიათების განახლებული ფორმის ეფექტიანობის დადგენას.“

იმედს ვიტოვებთ, რომ მომავალში განახლებული მეთოდოლოგია წარმატებით დაინერგება პირველ ეტაპზე საპილოტე, შემდგომ კი ყველა დაწესებულებაში, რაც დადებითად აისახება მსჯავრდებულთა რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის პროცესზე.

^[1] წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის პრევენციის ევროპული კომიტეტის (CPT) ანგარიში საქართველოს მთავრობას საქართველოში 2018 წლის 10-21 სექტემბრის ვიზიტის შესახებ, სტრასბურგი, 10 მაისი 2019 წელი, პარ. 72-73